

ANDRZEJ GŁUSZCZ

1924—1972

Dnia 17 marca 1972 roku zmarł nagle dr med. habil. Andrzej Głuszczyk, docent Akademii Medycznej w Łodzi, kierownik Pracowni Neuropatologii w Zakładzie Anatomii Patologicznej, jeden z współtwórców neuropatologii w Polsce, członek-założyciel Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich, jego wieloletni przewodniczący i reprezentant w International Society of Neuropathology, członek Komitetu Redakcyjnego Neuropatologii Polskiej.

* * *

Andrzej Głuszczyk urodził się w roku 1924 we wsi Wola Pękoszewska w powiecie Skierniewickim. W latach 1931—1939 ukończył naukę w zakresie szkoły podstawowej i dwóch klas Gimnazjum Ogólnokształcącego w Toruniu. W okresie wojny, spędzonej na Podhalu pracował jako robotnik i uczył się. W roku 1946 otrzymał świadectwo dojrzałości w Liceum Ogólnokształcącym w Wadowicach. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Dyplom lekarza uzyskał w roku 1952. Już w czasie studiów w roku 1950 rozpoczął pracę jako asystent w Zakładzie Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. dr Janiny Kowalczykowej. Swoją działalność anatomopatologa przerwał na krótko w związku z powołaniem do służby czynnej w Wojsku Polskim jesienią 1952 r. Od roku 1953 kontynuuje ją jako starszy wykładowca w Wojskowym Centrum Wyszkożenia Medycznego w Łodzi. W roku 1955 rozpoczęła pracę w Zakładzie Anatomii Patologicznej Akademii Medycznej w Łodzi pod kierunkiem prof. dr Antoniego Pruszczyńskiego. W Zakładzie tym, w którym przeszedł przez wszystkie kolejne szczeble kariery młodego pracownika naukowego do stopnia docenta, pracował do swojej śmierci. W roku 1957 uzyskał specjalizację II stopnia w zakresie anatomii patologicznej. W tym czasie uformowały się definitywnie jego zainteresowania naukowe obejmujące kształtującą się dopiero w Polsce dziedzinę patomorfologii układu nerwowego.

W roku 1960 uzyskał stopień doktora medycyny na podstawie pracy pt. „Zmiany anatomopatologiczne w mózгах wcześniaków ze szczególnym uwzględnieniem martwicy okołokomorowej”. W latach 1961—1962 przebywał na rocznym stażu naukowym w Montreal Neurological Institute, jako stypendysta fundacji Rockefellera. W czasie pobytu w Montrealu ukierunkował swoje zainteresowania neuropatologiczne na patomorfologię nowotworów ośrodkowego układu nerwowego. Tam też przygotował zasadniczą część pracy poświęconej badaniom histologicznym i histochemicznym głąk mózgu ze szczególnym uwzględnieniem ich zrębu naczyniowego, którą w roku 1963 przedstawił Radzie Wydziału Lekarskiego AM w Łodzi, jako pracę habilitacyjną. W tym samym roku zorganizował w Zakładzie Anatomii Patologicznej Pracownię Neuropatologii współpracującą ściśle z Kliniką Neurochirurgiczną. W roku 1964

przebywał jako visiting scientist w Instytucie Patologii Uniwersytetu w Marburgu, NRF, a w latach 1970—1971 na zaproszenie Rady Wydziału nowo utworzonego Uniwersytetu im. Erazma w Rotterdamie kierował tamtejszym Zakładem Neuropatologii.

Dwudziestoletnią, błyskotliwą, tragicznie przerwana przez przedwczesną śmierć karierę naukową Andrzeja Głuszcza wypełniała intensywna działalność badawcza, dydaktyczna i organizacyjna.

W jego twórczości naukowej wyróżnić można kilka odrębnych nurtów tematycznych. Pierwszy stanowią prace o tematyce ogólnie anatomopatologicznej i pochodzą z najwcześniejszych lat jego działalności, chociaż powracał on do niej również i w okresie późniejszym. Te „wycieczki” w kręgi ogólnej anatomii patologicznej wytrawnego i uznanego neuropatologa, jakim był Głuszczyk w latach sześćdziesiątych, stanowiły z jednej strony wykładnik rozległości jego zainteresowań, z drugiej zaś świadectwo jego świadomej potrzeby podtrzymywania więzi z dyscypliną macierzystą. Z tej rozległej i rozproszonej grupy tematycznej prac Andrzeja Głuszcza na uwagę zasługuje publikacja pt. „Zieleniak, jego stosunek do białaczki mieloblastycznej”. W pracy tej opartej na wyjątkowo bogatym materiale Głuszczyk podał próbę systematyzacji odmian choroby wyodrębniając w niej zieleniaka ogniskowego, zieleniaka układowego i białaczkę zieleniakową. Autor wykazał powiązanie zieleniaka z białaczkami szpikowymi, co znalazło pełne potwierdzenie w późniejszych pracach w piśmiennictwie światowym.

Z okresu późniejszego wymienić należy publikację pt. „Intracellular localization of the Golgi apparatus-associated phosphatase in rat kidneys”, w której jako pierwszy zlokalizował histochemicznie aktywność pyrofosfatazy tiaminowej w organellach aparatu Golgiego nabłonków kanalików nerkowych u szczura.

Drugi krąg tematyczny w dorobku Andrzeja Głuszcza stanowią prace z zakresu neuropatologii procesów nienowotworowych, w tym przede wszystkim publikacje z dziedziny neuropatologii wieku dziecięcego i patologii krążenia ośrodkowego układu nerwowego. Zainteresowania neuropatologią dziecięcą zapoczątkowała publikacja „Stwardnienie rozległe typu Krabbe. Odmiana dziedziczno-rodzinnej postaci stwardnienia rozległego mózgu u dwóch braci”, w której autor dał pierwszą w piśmiennictwie polskim analizę obrazu patomorfologicznego tego rzadkiego schorzenia, wysuwając interesujące koncepcje patogenetyczne, dotyczące udziału mikrogleju w kształtowaniu obrazu morfologicznego choroby.

Praca doktorska Andrzeja Głuszcza, poświęcona zmianom anatomopatologicznym w mózgach wcześniaków jest również wyrazem jego zainteresowań neuropatologią dziecięcą. Autor wyodrębnił dwa zasadnicze zespoły kliniczno-patologiczne wśród przyczyn śmierci wcześniaków

w okresie okołoporodowym (z wyłączeniem urazów porodowych): zespół płucno-mózgowy z niedotlenienia oraz zespół płucno-mózgowy z zakażenia (posocznicy) w następstwie zachłystnięcia się zakażonymi wodami płodowymi i zachłystowego zapalenia płuc. Oryginalnym dorobkiem Głuszczyka było wykazanie roli czynnika bakteryjnego w etiopatogenezie rozsianej martwicy mózgu, wiązanej poprzednio wyłącznie z zaburzeniami w krążeniu oraz udowodnienie, że martwica z towarzyszącym odczynem zapalnym jest specyficzną reakcją niedojrzałego mózgu na działanie drobnoustrojów. Rozwinięcie tego zagadnienia, poszerzonego o udział zakażeń toksoplazmowych w kształtowaniu uszkodzeń niedojrzałego układu nerwowego znalazło swój wyraz w pracy pt. „On the periventricular septic necroses of the brain in premature infants” przedstawionej na Międzynarodowym Kongresie Neuropatologów w Monachium. Dorobek Andrzeja Głuszczyka z tego zakresu uzupełnia szereg opracowań kliniczno-morfologicznych poświęconych między innymi toksoplazmozie, jej klinicznemu podobieństwu do cytomegalii, związkowi zespołu Glińskiego-Simmondsa z nowotworami okolicy podwzgórzowo-przysadkowej i współistnieniu różnych form zaburzeń rozwojowych ośrodkowego układu nerwowego.

Z patologii układu nerwowego związanej z zaburzeniami w krążeniu na wyodrębnienie zasługuje praca poświęcona tzw. zespołowi wieńcowo-mózgowemu, przedstawiona na Międzynarodowym Kongresie Neurologów w Rzymie w roku 1960. Andrzej Głuszczyk wraz ze współautorami klinicystami przedstawił w niej szereg odmian uszkodzeń mózgu w przebiegu zawałów mięśnia sercowego i wykazał zależność powstawania, umiejscowienia i rozległości zawałów mózgu od ostrej niewydolności wieńcowej. Szereg opracowań kazuistycznych z tej dziedziny ze względu na wartość poznawczą, wnikliwość analizy kliniczno-patologicznej i implikacje patogenetyczne ma rangę cennych opracowań oryginalnych. Do nich należy pierwsza w piśmiennictwie neuropatologicznym morfologiczna analiza tzw. przewlekłego zespołu pourazowego, opisanego przez Hermana oraz praca „Neuropathological changes in the brain after cardiac arrest followed by state of unconsciousness of three months duration”, przedstawiona na V Międzynarodowym Kongresie Neuropatologów w Zürichu, omawiająca interesujący zespół zmian zwyrodnieniowo-martwiczych i nieznanego przedtem typu zwyrodnienia komórek gleju skąpowypustkowego, związany z uszkodzeniem szlaków nerwowych.

Pomostem tematycznym między neuropatologią nienowotworową, a neuroonkologią, stanowiącą podstawowy przedmiot zainteresowań Andrzeja Głuszczyka są prace poświęcone patomorfologii fakomatoz — układowych procesów dysgenetycznych z pogranicza nieprawidłowości roz-

wojowych i nowotworzenia. Należy do nich opis nieznanego uprzednio zespołu ogólnej dysplazji układu łącznotkankowo-naczyniowego, połączonego z nowotworami naczyniowymi kanału kręgowego, pokrewnego zespołowi Hippel-Lindaua; morfologiczna analiza ośrodkowej postaci choroby Recklinghausena ze szczególnym uwzględnieniem rozrostu na stykach glejowo mezodermalnych, uzasadniająca w pełni nowoczesną teorię o kompleksowej, ektomezenchymalnej naturze zaburzeń rozrostowych w chorobie Recklinghausena; wreszcie praca „Melanoblastosis diffusa i choroba Sturge-Webera”, wykazująca powiązanie między zaburzeniami rozwojowymi naczyń ośrodkowego układu nerwowego a rozrostem układu melanoblastycznego. Prace te wnoszą istotne elementy w poznanie procesów dysgenetycznych układu nerwowego i są znakomitym świadectwem głębokiej erudycji autora i jego naukowej dojrzałości.

Trzecim nurtem działalności naukowej Andrzeja Głuszcza, w którym jego talent i dociekliwość badacza wyraziły się najpełniej i najdoskonalej, jest problematyka neuroonkologiczna, obejmująca ponad połowę jego publikowanego dorobku. Przedmiot jego specjalnych zainteresowań — biologia guzów pochodzenia glejowego stanowi tę dziedzinę, w której mimo licznych i wielokierunkowych badań daleko jest jeszcze od syntetyzujących sformułowań w odniesieniu do natury, sposobu rozrostu, biologicznego oddziaływania guzów, a nawet ich klasyfikacji.

Badania Andrzeja Głuszcza i kierowanego przez niego Zespołu charakteryzuje różnorodność aspektów i metod badawczych. Stosowano metodę analizy kliniczno-morfologicznej, prowadzono badania histochemiczne i histoenzymatyczne guzów glejowych *in vivo*, wykorzystano technikę przeszczepiania materiału nowotworowego, hodowlę tkanek uzupełnioną badaniami cytoenzymatycznymi, ostatnio wprowadzono również technikę immunofluorescencyjną i mikroskopię elektronową.

Prace z tego cyklu niezależnie od stosowanych metod i technik badawczych łączy wspólna myśl przewodnia i cel, którym jest poznanie dynamiki rozwoju nowotworów pochodzenia glejowego w zależności od wpływu podłoża, stanu unaczynienia, zaburzeń metabolicznych i wtórnych zmian morfologicznych określanych przez Głuszcza nazwą dysplazji. Kierunek tych badań można określić jako biologiczne podejście do oceny nie tylko natury i procesu nowotworzenia, lecz również i struktury morfologicznej glejaków, a tym samym ich oceny diagnostycznej i prognostycznej. Stwarza to przesłanki do nowoczesnego rozwiązywania zagadnień histokliniki i klasyfikacji glejaków.

W problematyce onkologicznej Andrzej Głuszcza ma dwie główne linie tematyczne: dążenie do uporządkowania glejaków w logiczny układ oparty o przesłanki histokliniczne, dla potrzeb diagnostyki i rokowania oraz pełna charakterystyka morfologiczna, biologiczna i patogenetyczna

zjawiska dysplazji w nowotworach pochodzenia glejowego. Zjawisko to uważa on za proces wiążący w jedną całość pewne odmiany rozrostu nowotworowego z nienowotworowymi procesami dystroficznymi układu nerwowego. Te ambitne i trudne kierunki badań wytycza już praca habilitacyjna „Badania histologiczne i histochemiczne glejaków mózgu ze szczególnym uwzględnieniem ich zrębu naczyniowego”. Znajdują one również wycinkowe rozwiązanie w kolejnych publikacjach i doniesieniach przedstawianych na licznych zjazdach i konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych. Próby histoklinicznej systematyzacji guzów glejowych poddawane autokorektom i uzupełnieniom znalazły najpełniejszy wyraz w publikacji „Morphogenesis and evolution of intracerebral monstrocellular tumours” i w wydrukowanej już po śmierci autora pracy „The grouping system of supratentorial gliomas according to their dominant biomorphological features”. Andrzej Głuszczyk zawarł w niej całokształt swoich dotychczasowych obserwacji, analiz i przemyśleń. Podstawową wartością tej klasyfikacji jest próba wyrowadzenia z obrazów morfologicznych danych charakteryzujących możliwie najwszechstronniej właściwości biologiczne guza i jego dynamikę rozwojową.

Andrzej Głuszczyk rozwija problematykę transformacji dysplastycznej glejaków w szeregu opracowań, z których na podkreślenie zasługują następujące publikacje: „Disseminate cerebral gliomatosis with fibrillary degeneration of glia and with Rosenthal fibres”, „The study on the so-called dysplastic gliomas using polychrom stains”, „Dysplastic features in glial tumours — contribution to biological approach in diagnosis and changes and intracellular homogenous conglomerates in tissue culture of classification of gliomas”, „Rosenthal fibres, birefringent gliofibrillary gliomas”. W pracach tych autor zawarł dokładną analizę morfologiczną i histochemiczną komórkowych zmian dysplastycznych oraz przedstawił doskonale udokumentowany pogląd na ich pato- i morfogenezę i powiązanie z procesami o charakterze nienowotworowym. Trwałą pozycję w piśmiennictwie neuropatologicznym mają pionierskie obserwacje Głuszczyka dotyczące włókienkowatego zwyrodnienia gleju, pokrewnego włóknom Rosenthala.

Prace Głuszczyka z zakresu patomorfologii neuroonkologicznej wielokrotnie wyróżniane nagrodami zyskały szerokie uznanie decydując w zasadniczej mierze o jego pozycji naukowej.

Wynikające z charakteru opracowania skromne omówienie sylwetki naukowej nie oddaje w żadnej mierze bogactwa i wszechstronności zainteresowań Andrzeja Głuszczyka, sygnalizuje tylko niektóre kierunki badań i pewne etapy jego naukowego rozwoju. Podobnie zresztą jego do-

robek publikowany obejmujący ponad 50 pozycji nie oddaje całokształtu jego działalności naukowej, na którą złożyło się ponadto wiele referatów wygłaszanych na zjazdach i konferencjach naukowych, z których tylko znikoma część ukazała się drukiem. Składają się na nią również rękopisy przygotowywanych prac.

Działalność naukową Andrzeja Głuszcza charakteryzowała głęboka sumienność, wnikliwość, oryginalność i twórczy niepokój intelektualny. Podejmował zagadnienia nowe, trudne, stale poszerzając własne poglądy, rozbudowując i doskonaląc warsztat badawczy. Wychowanek klasycznej szkoły morfologicznej opracował i rozwinął szeroki wachlarz technik i metod badawczych, jakimi dysponuje nowoczesna neuropatologia.

W skromnych warunkach katedry uczelnianej stworzył żywy, aktywny i nowoczesny ośrodek neuropatologiczny. Skupił wokół siebie grono młodych entuzjastów wiedzy o mózgu, jego strukturze i patologii. Umiał natchnąć ich swoimi wizjami naukowymi i zapałem. Był świetnym nauczycielem. Uczył od początków swojej kariery naukowej. Jego wykłady cechowała prostota, jasność, precyzyjność i logika. Unikał konwencjonalności i nudy. Każdy jego wykład, czy seminarium były starannie przygotowane i poprzedzone długim przemyśleniem. Był nauczycielem wymagającym, wyrozumiałym, cierpliwym i sprawiedliwym. Lubił i umiał uczyć. Wynikiem jego zamiłowań dydaktycznych jest udział w opracowaniu podręczników i publikacji popularyzatorskich. Te same zamiłowania sprawiły, że od lat systematycznie i starannie przygotowywał skrypt neuropatologii dla studentów. Pracy tej nie zdążył zakończyć.

Andrzej Głuszczy był aktywnym członkiem szeregu towarzystw naukowych — Polskiego Towarzystwa Anatomopatologów, Polskiego Towarzystwa Histo- i Cytochemików oraz Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich, którego był współzałożycielem, wieloletnim wiceprzewodniczącym i przewodniczącym. Był członkiem Komitetu Redakcyjnego Neuropatologii Polskiej. W roku 1971 objął funkcję przewodniczącego nowoutworzonej Komisji Neuroonkologii Komitetu Nauk Neurologicznych PAN. Ponadto Andrzej Głuszczy prowadził ożywioną działalność polityczną w Komitecie Uczelnianym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Akademii Medycznej w Łodzi.

Był człowiekiem prawnym, dobrym i skromnym. Cechowała go pracowitość, wytrwałość i systematyczność. Pobłażliwy, serdeczny i życzliwy dla ludzi, sobie samemu stawiał najsurowsze wymagania i najostrożniejsze oceny. Wrażliwy, subtelny i przyjacielski, stale gotów był do służenia pomocą, radą i opieką. W jego krótkiej i owocnej działalności mieściły się harmonijnie praca badacza, nauczyciela i wychowawcy, bogata dzia-

łalność organizacyjna, rodzina, przyjaciele, rozległe zainteresowania pozazawodowe. Był człowiekiem, który znał wartość życia i umiał cenić jego urok.

Tym tragiczniejsze jest jego odejście. Odszedł w okresie szerokich perspektyw, dojrzałego działania i zasłużonego uznania.

Absurdalna, budząca sprzeciw śmierć zabrała jednego z najwybitniejszych neuropatologów polskich, znakomitego pełnego inwencji badacza, człowieka, który swoją pracę naukową traktował jako cel najwyższy, źródło osobistej radości i satysfakcji i autentyczną intelektualną przygodę, człowieka wielkich ambicji, wielkiego talentu wielkiej pracy i wielkiego serca. Takim pozostanie w pamięci tych, którzy się z Nim zetknęli.

Mirosław J. Mossakowski

Warszawa, czerwiec 1972